УДК 82.09:[821.162.1-92Вінницька:94-054.72-44.247(=162.1)(410)]

ПУЗДРАК Лідія *– аспірант кафедри польської філології, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна (lida.puzdrak@gmail.com)*

ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4685-571X

DOI: https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.45.34

Бібліографічний опис статті: Пуздрак, Л. (2021). Проблема інтеграції емігрантів у репортажах Еви Вінницької «Angole». *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 45,* 377–385. doi: 10.24919/2522-4565.2021.45.34.

ПРОБЛЕМА ІНТЕГРАЦІЇ ЕМІГРАНТІВ У РЕПОРТАЖАХ ЕВИ ВІННИЦЬКОЇ «ANGOLE»

Анотація. *У статті крізь призму літературознавства проаналізовано репортажі Еви Вінницької «Angole», опубліковані 2014 р. Основну увагу приділено проблемі інтеграції польських емігрантів у Великій Британії. Також у статті частково заторкнуто проблему пошуку емігрантської ідентичності, з якою змушене зіткнутися покоління емігрантів, котре виїхало з Польщі після вступу держави до Європейського Союзу. Авторка у репортажах робить спробу представити емігранта як чужого, нетутешнього, який прагне увірватися у незнайомий, чужий йому світ. У статті видається доцільним проаналізувати проблеми, з якими стикається емігрант, задля швидкої адаптації та інтеграції в країні поселення. У дослідженні розглянуто теоретичні аспекти поняття «інтеграція», тематичні межі міграційної літератури, на основі літературознавчого аналізу описано процеси інтеграції молодих польських емігрантів у Великобританії, що, безумовно, впливає на формування почуття національної ідентичності. На основі інтерв'ю Ева Вінницька описує різні історії польських емігрантів, які проживають у Великобританії. Після виїзду за кордон усі герої змушені змінювати свою професію, спосіб мислення, спосіб життя, стиль поведінки, а отже, трансформувати власну ідентичність. Оповідачі в аналізованих репортажах – пригноблені емігранти, котрі за основну ціль життя вибирають завоювання нової країни задля того, щоб стати «колонізатором» Західної Європи. Доведено також, що почуття ідентичності у емігрантів тісно пов'язане з процесами інтеграції та адаптації, котрі мають за підґрунтя щоденний вибір шляхів розпізнавання важливих для емігранта цінностей. Шукати, приховувати, трансформувати, пристосовуватися, тобто створювати концепцію нового життя – це складники побудови нової, іншої ідентичності емігранта. Нова соціальна роль (яка може бути вимушеною, необхідною чи добровільно здійсненою) поступово веде*

© Пуздрак Лідія, 2021

емігранта до переорієнтації способу життя, до омріяного відчуття – бути своїм серед чужих.

Ключові слова: *еміграційна література, інтеграція, Ева Вінницька, емігрант, репортаж, пограниччя.*

PUZDRAK Lidiia *– Postgraduate Student at the Department of Polish Philology, Ivan Franko National University of Lviv, 1, Universitetska str., Lviv, 79000, Ukraine (lida.puzdrak@gmail.com)*

ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4685-571X

DOI: https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.45.34

To cite this article: Puzdrak, L. (2021). Problema intehratsii emihrantiv u reportazhakh Evy Vinnytskoi «Angole» [The problem of integration of emigrants in Ewa Winnicka's reports «Angole»]. *Problemy humanitarnych nauk: zbirnyk naukovych prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia «Filolohiia» – Problems of Humanities. «Philology» Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 45,* 377–385. doi: 10.24919/2522-4565.2021.45.34 [in Ukrainian].

THE PROBLEM OF INTEGRATION OF EMIGRANTS IN EWA WINNICKA'S REPORTS «ANGOLE»

Summary. *The article analyzes the reports of Ewa Winnicka «Angole», published in 2014, through the prism of literary studies. The main attention is paid to the problem of integration of Polish emigrants in Great Britain. The article also focuses in part on the problem of finding the emigrant identity faced by the generation of emigrants who left Poland after the country's accession to the European Union. In her reports, the author tries to present the emigrant as a stranger, a stranger who seeks to break into an unfamiliar, alien world. Therefore, in the article it seems appropriate to analyze the problems faced by the emigrant in order to quickly adapt and integrate in the country of settlement. The study examines the theoretical aspects of the concept of «integration», thematic boundaries of migration literature, based on literary analysis describes the integration of young Polish emigrants in the UK, which certainly affects the formation of a sense of national identity. Based on the interview, Ewa Winnicka describes various stories of Polish emigrants living in Great Britain. After going abroad, all the heroes are forced to change their profession, way of thinking, way of life, style of behavior, and therefore – to transform their own identity. The narrators in the analyzed reports are oppressed emigrants who choose the conquest of a new country as their main goal in order to become a «colonizer» of Western Europe. It has also been shown that emigrants' sense of identity is closely linked to integration and adaptation processes, which are based on the daily choice of ways to recognize values important to the emigrant. To seek, to hide, to transform, to adapt, that is, to create the concept of a new life – these are the components of building a new, different identity of the emigrant. After all, a new social role (which can*

be forced, necessary or voluntarily performed) gradually leads the emigrant to a reorientation of lifestyle, to the dream feeling – to be his own among others.

Key words: *emigration literature, integration, Ewa Winnicka, emigrants, reportage, borderland.*

Постановка проблеми. Символіка розколів, пошуків, але також і нових можливостей стала предметом зацікавлення сучасної міграційної літератури. Таке явище є наслідком посилення процесів мобільності, пересування та міграції людей. Це, своєю чергою, зображує емігрантів як осіб, що характеризуються постійним потоком, нестабільністю та які спричиняють зміни в економіці чи політичному житті країни.

Міграція людей із країн Центральної Європи на Захід досі є справжньою демографічною реальністю в Європі. У Великобританії, як і в інших країнах, що приймають нових емігрантів, їх присутність суттєво впливає на поточні дискусії щодо інтеграції емігрантів до їхніх рідних мешканців, прав людини, громадянських питань, культурної різноманітності та національної ідентичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню міграційних процесів в Україні та світі свою увагу присвятили О.В. Позняк, Е.М. Лібанова, І.П. Майданік, Л.Г. Ткаченко, П.Г. Шушпанов та ін. Аналізована нами проблематика еміграційної літератури також входить у сферу зацікавлень таких польських дослідників, як Мечислав Домбровський, Євгенія Прокоп-Янєц, Йоланта Пастерська, Анна Насєловська, Ева Доманська. Важливим науковим дослідженням еміграційної літератури є праця Галіни Філіповіч «Polska literatura emigracyjna – próba teorii» (Filipowicz, 1998), де авторка розглядає теоретичні питання еміграційної літератури після 1989 р. Дослідниця у порівнянні з національною літературою визначає, що є центром і що вважається периферією еміграційної літератури, а також досліджує, як національна критика трактує еміграційну літературу. Проте, незважаючи на численні дослідження еміграції, актуальною та малодослідженою є проблема інтеграції в репортажах Еви Вінницької «Angole». Сьогодні нам відома лише одна розвідка на цю тематику – стаття Йоланти Пастерської «Z innej perspektywy. Anglicy w oczach polskich «kolonizatorów» (na przykładzie «Angoli» Ewy Winnickiej)» (Pasterska, 2016), чим умотивовуємо актуальність нашого дослідження.

Проблему інтеграції емігрантів виразно можемо простежити у творах польських письменників – представників сучасної еміграційної літератури (наприклад, Мануела Гретковська «Polka, My zdies' emigranty» (Gretkowska, 2005), Збігнєв Крушинський «Schwedenkrauter» (Kruszyński, 1995), Йоанна Павлюшкєвіч «Pani na domkach» (Pawluśkiewicz, 2006)), які трактують поняття «локальність» дещо по-іншому. Творам сучасної еміграційної літератури часто притаманна, так би мовити, безперервна подорож, тобто постійна зміна місця проживання персонажів, що є результатом готовності сучасної людини сприймати та досліджувати світ. На нашу думку, література здатна розкривати найповніше дилеми стосовно ідентичності, інтеграції та адаптації пересічного емігранта.

Метою статті є розгляд проблеми інтеграції польських емігрантів у Великобританії на основі літературознавчого аналізу.

Задля досягнення мети роботи ставимо перед собою такі **завдання:** за допомогою літературознавчих методів проаналізувати репортажі Еви Вінницької «Angole» (Winnicka, 2014); у теоретичному аспекті дослідити поняття «інтеграція», «міграційна література»; проаналізувати проблеми польського емігранта, що стосуються швидкої адаптації та інтеграції у країні поселення; дослідити основну мету інтеграції польських емігрантів та зрозуміти, як інтеграція впливає на процес самоідентифікації поляків у Великобританії.

Виклад матеріалу. Сучасну еміграцію характеризує домінація культурного чинника над політичним, адже сьогодні емігрант виїжджає не тому, що мусить, а тому, що хоче. Літературознавець Мечислав Домбровський зазначає, що маємо розрізняти «класичних» емігрантів, виїзд яких був політично зумовлений, та «сучасних» мігрантів, чиї поїздки вільні від політичних мотивів, але продиктовані економікою чи світоглядом, соціальними незручностями, для яких культурні відмінності є найважливішими та першочерговими (Dąbrowski, 2016, s. 289).

Будь-який емігрант опісля виїзду більшою чи меншою мірою стикається з проблемою інтеграції у новому середовищі, новій країні. Використання поняття «інтеграція» відображає певні цінності та цілі емігранта, зокрема й ті, що пов'язані з практичною та політичною діяльністю. Загалом інтеграцію найчастіше трактують як пошук вирішення проблеми несхожості в різнорідних групах суспільства.

Із теоретичного та дослідницького погляду процес інтеграції можна розглядати трояко (Grzymała-Kozłowska, Łodziński, 2008, s. 33–34):

1) із погляду ситуації та досвіду мігрантів;

2) із погляду відносин між мігрантами та корінними мешканцями;

3) із погляду можливостей та бар'єрів, головним чином, інституційних та правових, для мігрантів.

У першому типі досліджень домінує психолого-антропологічний підхід, орієнтований на людину, її стан та стосунки з навколишнім середовищем (на її хороше психічне та соціальне функціонування). За таких умов інтеграція є найкращим, найбільш «збалансованим» типом адаптації мігранта до культурно зміненого середовища.

За другого, більш соціологічного підходу основну увагу зосереджують на міжгрупових взаєминах та соціальному порядку, а також на соціальній структурі, її функціонуванні та змінах. У такому разі інтеграцію розглядаємо з погляду конфліктів і проблем, уніфікації та функціонування гармонійних міжгрупових взаємин. Об'єктом зацікавлення у цьому підході є мігрант не лише як унікальний індивід, а й як представник певної соціальної групи та учасник конкретних явищ. У цій перспективі інтеграцію часто розглядають як шлях дискримінації, відторгнення та сегрегації (просторової, соціальної, інституційної на ринку праці).

Третій підхід трактує інтеграцію з погляду соціальної політики та інституційно-правових дій держави як умови для процесу адаптації мігрантів.

Варто зазначити, що процес інтеграції передбачає аналіз (у нашому разі літературознавчий) поведінки емігрантів, які прагнуть пристосуватися до суспільства, приймаючи його культурну ідентичність (і, отже, іншість).

На нашу думку, процес інтеграції є першим і невід'ємним елементом асиміляції, коли культурна відмінність окремих людей чи груп емігрантів ще не зникає, проте їхня культурна ідентичність потроху перестає відрізнятися від культури корінних мешканців.

Як зазначає польська літературознавиця Анна Насіловська, міграційна література до своєї тематики включає насамперед міжкультурні взаємини, засновані на:

– протистоянні попереднього досвіду емігранта та стереотипів, узятих ним із місця народження, та нового середовища, що відрізняється в мовному та культурному відношенні;

– проблемах адаптації в новому місці;

– спробах емігранта сформувати нове «я»;

– дотриманні відстані до всього нового, що є тривалим і постійним (Nasiłowska, 2016, s. 8–9).

Прикладом міграційної літератури є збірка репортажів Еви Вінницької «Angole», в якій авторка представляє профілі 34 людей, які з різних причин виїхали з Польщі. У статті ми хочемо показати трансформацію героїв книги, які зазнають процесу інтеграції, а також урахувати різні прийоми, наприклад використання певних психологічних масок, за допомогою яких емігранти хочуть відчужити себе від польськості та одомашнитися в англійській культурі.

Варто зазначити, що кожна історія містить не лише життєвий, а й емоційний досвід емігранта, адже кожен із них незалежно від статі, перебуваючи у новому місці, зазнавав безвихідних ситуацій, коли плакав, впадав у глибоку депресію, прагнув покінчити життя самогубством: *Będę płakać, przepraszam. Ta historia jest tak świeża* [ANG, s. 55]. Один із героїв зазначає, що емігрант після виїзду не так утрачає здоров'я, як власне життя: *Nie wiem, czy się traci zdrowie, raczej traci się życie. Jeden kolega wpadł do rzeki, drugi pod tramwaj, trzeci dostał zawału. Czwartego znaleźli na squacie, diabli wiedzą, co mu się stało. Chodziłem na pogrzeby, ale co, takie jest życie* [ANG, s. 160].

Зазвичай основним мотивом для виїзду емігранта є невдоволення своїм життям із матеріального та психологічного погляду: *Potrzebowałem gotówki, by dokończyć budowęwłasnego domu. Następnie chciałem wrócić i w nim zamieszkać* [ANG, s. 69]; *Zawsze czułam się obco w Polsce, gulę miałam niesamowitą. Znajomi we Wrocławiu mówili «Aśka, ty musisz wyjechać, ty tu zwariujesz!»* [ANG, s. 54].

Із репортажів Еви Вінницької зауважуємо, що після приїзду основною проблемою для емігрантів є незнання мови. Поляки відчувають сором'язливість під час спілкування англійською: *Wziąłem sobie trzech nauczycieli angielskiego, którzy nawzajem o sobie nie wiedzieli, i trzy miesiące szlifowałem język. Po trzech*

miesiącach już nie bałem się wychodzić z pokoju [ANG, s. 23] або взагалі уникають ситуацій, у яких слід розмовляти іноземною мовою: *Na playgroundach widać bowiem problem matek. Małe dzieci dogadują się bez względu na kraj pochodzenia. Ale kiedy do polskiej mamy podchodzi rodzic zagraniczny i pyta sympatycznie: «Co za niespodzianka, że dziś nie pada, prawda?», mama się kuli i ucieka* [ANG, s.69]. Здебільшого поляки соромляться свого польського акценту, тож іноді вони навіть не покидають власного дому, доки не навчаться розмовляти англійською. Польською натомість розмовляють удома або організовують спеціальні таємні польськомовні клуби: *Żona postanowiła stworzyć towarzyską grupę, żeby mamy mogły mówić w swoim języku i się nie frustrować. Zwłaszcza że mieszkamy przy playgroundzie. Wymyśliła, że znajdzie miejsce, w którym mamy mogłyby się spotkać, kawkę wypić, puścić dzieci do zabawy, wyżalić się koleżankom* [ANG, s. 69].

Проте добре знання мови не гарантує емігранту постійну комунікацію з англійськими жителями, адже за вільного володіння англійською мовою емігрант у Великобританії стикається з проблемою самотності. Через свою іншість емігрант зазвичай отримує клеймо іншого, чужого, часом навіть ворожого, якому не довіряють і через це ставляться недружелюбно, зверхньо: *Chcę się poskarżyć na samotność. Od roku nie potrafię się zaprzyjaźnić z żadnym z pracujących tu Angoli. Boli mnie powierzchowność* [ANG, s. 69].

Для емігрантів після приїзду до іншої країни важливим є питання освіти для своїх дітей. Якщо дорослі особи після виїзду здебільшого одразу працюють, то діти, природна річ, повинні відвідувати школу. Очевидно, що діти емігрантів не мають великих проблем із засвоєнням мови порівняно з дорослими (*Dzieci przyjezdne mają tu łatwiej, bo z czasem przesiąkną językiem jak gąbka. Ale na początku jest im trudno…Jeśli wspólnie odszczekuje kilkoro polskich dzieci – to wy starczy chwila i połączą się w zwykły gang* [ANG, s. 69]), проте вони часто стикаються з несприйняттям їх дорослими британцями: *Trzeciego dnia syn przyszedł do szkoły o kulach. Jeden nauczyciel, który nie lubił syna, powiedział: «Pospiesz się, jednonogi»… Złożyłam oficjalne zażalenie na to zachowanie. Nauczyciel bronił się, że żartował, ale w Anglii nie ma żartów, a dziecka nie można obrażać* [ANG, s. 84]. Зауважимо, що після негативного шкільного досвіду діти емігрантів дуже часто відмовляються від вищих студій за кордоном: *Ciągnie się jakoś w szkole do szesnastego roku życia, czyli do momentu, kiedy edukacja jest obowiązkowa. Potem większość edukację miewa w dupie* [ANG, s. 92]*, Syn byłby na drugim roku uniwersytetu, gdy by nie zrezygnował. Syn projektuje gry komputerowe. Od dzieciństwa granie było jego pasją. Teraz gry będą jego przyszłością, jeśli zwalczy tę przeklętą depresję* [ANG, s. 84].

Західний світ для емігрантів завжди інший, чужий, недоступний. Емігрант розуміє, що, перетнувши кордони держави, ніколи не перетне кордону, що ділить дві ментальності – польську та англійську. Єдине, що в такому разі може емігрант, перебувати «поміж»: поміж своїм світом та світом, який завжди сприйматиме його як чужого: *Zachód to nie jest bajka, dlatego trzeba lawirować między mentalnością Polaka i Anglika. Mówić a mówić to są dwie różne rzeczy.*

Mówić a czuć to są naprawdę dwie bardzo różne rzeczy. Polak nie jest w stanie wyrazić odczucia, opisać refleksji po angielsku. Angol zawsze będzie wiedział, że ja to ja, a on to on [ANG, s. 10].

Проблеми, пов'язані з ментальністю, також фіксуємо в емігрантів на побутовому рівні чи у разі укладення офіційних стосунків польських емігранток з англійськими громадянами. Зазвичай спостерігаємо байдужість англійців до сімейного життя, а отже, приховане невдоволення емігранток: *Wracając do męża: jest niezazdrosny i nieambitny. To ja jestem głową rodziny, co mu nie przeszkadza. Nie pyta, gdzie poszłam, odwozi mnie do pociągu podmiejskiego, a potem robi zakupy. Po pracy otwiera sobie piwo przed telewizorem i mam wrażenie, że jest szczęśliwy* [ANG, s. 64], *Matki z dziećmi są rzucane na głęboką wodę. Mąż zarabia pieniądze, a matka z dzieckiem w domu nie ma nic do robienia, pogrąża się w marazmie* [ANG, s. 69]. Через відмінність певних ментальних рис фіксуємо також проблеми у спілкуванні між емігрантами та корінними жителями їхньої нової родини: *Za to jeśli powiem przy teściach, że synek jest chory, zapada głucha, nieprzyjemna cisza. Moja mama krzyknęłaby: «Mój Boże, co się stało?». Teściowa ma jakby pretensje, że naraziłam ją na dyskomfort swoją szczerością. W każdym razie zapada cisza. Słychać tylko mlaskanie* [ANG, s. 64]. Зауважимо, що про дискомфорт ситуації польки не розповідають своїм чоловікам-англійцям, а лише зізнаються у репортажах.

Зазначимо, що за кордоном емігранти зазвичай більшою мірою задоволені власним заробітком не лише тому, що він значно вищий, аніж у Польщі, але й тому, що добра робота, висока заробітна платня допомагають емігранту почувати себе своїм серед чужих. Низький дохід емігранта в чужій країні відштовхує його на маргінес британського суспільства, ставить на щабель нижче, а отже, робить гіршим. Натомість за доброго матеріального становища емігрант завжди відчуває вдоволення собою, гордість за себе, що дає йому відчуття рівності та подібності з корінними жителями: *Zarabiając w Polsce pewne duże fundusze, nie czułem tego, co tutaj. Satysfakcji… To był ciężko zarobiony funt. Docenienie własnej pracy jest w życiu najważniejsze* [ANG, s. 9]. Працювати за кордоном більше та якісніше змушує емігранта також і бажання зламати стереотип поляка як лінивого, байдужого та незацікавленого громадянина: *Angol nie skończy pracy, dopóki nie zrobi swojego zadania. To nie tak jak Polak, co odkłada długopis i idzie, to kompletnie inny styl* [ANG, s. 10].

Тож доходимо висновку, що поляки відразу після прибуття до Великобританії відчувають себе чужими, меншовартісними людьми, унаслідок чого проходять тривалий період адаптації: *W Polsce byłam dużą rybą w małym stawie, tutaj jestem małą rybką w wielkim jeziorze* [ANG, s. 136]. Після тривалого перебування за кордоном вони сміливо й категорично стверджують, що еміграція – це не спосіб вирішення будь-яких проблем, а лише втеча туди, де ніколи не буде краще: *P.S. Czy mogę się zwrócić do Polaków? Jeśli w Polsce nie układa się z pracą i rodziną, w innym kraju ułoży się znacznie gorzej. Bardzo dziękuję* [ANG, s. 136]. Як зазначила літературознавиця Йоланта Пастерська, така втеча пов'язана з вірою

в культурну перевагу Західної Європи над Сходом та суміжними з ним «колоніальними наслідками» (Pasterska, 2019, s. 76). Ева Доманьска характеризує Схід як колонізовану частину Заходу, який і сьогодні є показником «довговічності колоніальної системи та стигмою колоніального минулого, що має резонанс у сучасній культурі вже незалежних держав і становить важливу проблему їхньої [емігрантської] ідентичності» (Domańska, 2008, s. 162).

Висновки. Отже, емігранти з репортажів Еви Вінницької задля швидкої інтеграції уникають ситуацій, коли потрібно розмовляти англійською, підтвердити своє іноземне походження. Під час еміграції головною метою інтеграції є усунення кордонів між польським та англійським походженням, пошук власної ідентичності (яка вже не пов'язана з польськістю та ще не пов'язана з британською ментальністю). Попри прагнення інтеграції, а згодом і асиміляції емігрант завжди перебуває на пограниччі двох культур, адже як у своїй країні, так і в країні свого поселення він є іншим, його особа позначена клеймом відторгнення.

Здійснене дослідження уможливлює подальший літературознавчий аналіз явища еміграції у сучасній польській літературі на матеріалі прозових текстів різних авторів та жанрів. Матеріал статті може бути використаний під час подальшого вивчення польського та українського літературних процесів, сучасних міграційних процесів як у галузі літератури, так і в галузі політології, психології та соціології.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ANG – Winnicka E. Angole. Wołowiec, 2014.

ЛІТЕРАТУРА

Dąbrowski M. Proza migracyjna: źródła i znaczenie. *Teksty Drugie*. 2016. № 3. S. 288–307.

Domańska E., Studia postkolonialne w Polsce. Teoria postkolonialna: wprowadzenie krytyczne. Poznań: Wydawnictwo Poznanskie, 2008. S. 162.

Filipowicz H. Polska literatura emigracyjna – próba teorii. *Teksty Drugie*. 1998. № 3. S. 43–62.

Gretkowska M. Polka, My zdies' emigranty. Kraków, 2005.

Grzymała-Kozłowska A., Łodziński S. Problemy integracji imigrantów. Koncepcje, badania, polityki. – Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2008. 286 s.

Kruszyński Z. Schwedenkrauter. Kraków, 1995.

Nasiłowska A. Emigracja i migracja. *Teksty Drugie*. 2016. № 3. S. 7–10.

Pasterska J. Modele polskiej prozy «unijnej». Próba klasyfikacji. *Tematy i Konteksty.* 2019. № 9. S. 70–92.

Pasterska J. Z innej perspektywy. Anglicy w oczach polskich «kolonizatorów» (na przykładzie «Angoli» Ewy Winnickiej). *Postscriptum Polonistyczne*. 2016. № 2. S. 47–58.

Pawluśkiewicz J. Pani na domkach. Kraków, 2006.

Winnicka E. Angole. Wołowiec, 2014.

REFERENCES

Dąbrowski, M. (2016). Proza migracyjna: źródła i znaczenie [Migration prose: sources and meaning]. In *Teksty Drugie – Second Texts* (Issue 3), (pp. 288–307) [in Polish].

Domańska, E. (2008). Studia postkolonialne w Polsce [Postcolonial studies in Poland]. In L. Gandhi, *Teoria postkolonialna: wprowadzenie krytyczne – Postcolonial Theory: A Critical Introduction*. Poznan: Wydawnictwo Poznanskie [in Polish].

Filipowicz, H. (1998). Polska literatura emigracyjna – próba teorii [Polish emigrant literature is an attempt of theory]. In *Teksty Drugie – Second Texts* (Issue 3), (pp. 43–62) [in Polish].

Gretkowska, M. (2005). Polka, My zdies' emigranty Polka [My zdies' emigrants]. Cracow [in Polish].

Grzymała-Kozłowska, A., Łodziński S. (2008). *Problemy integracji imigrantów. Koncepcje, badania, polityki* [Problems of immigrant integration. Concepts, research, policies]. Warsaw: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego [in Polish].

Kruszyński, Z. (1995). Schwedenkrauter [Swedish herbs]. Cracow [in Polish].

Nasiłowska, A. (2016). Emigracja i migracja [Emigration and migration]., In *Teksty Drugie – Second Texts* (Issue 3), (pp. 7–10) [in Polish].

Pasterska, J. (2016). Z innej perspektywy. Anglicy w oczach polskich «kolonizatorów» (na przykładzie «Angoli» Ewy Winnickiej) [From a different perspective. The English in the eyes of Polish «colonizers» (on the example of Ewa Winnicka's «Angole»)]. In *Postscriptum Polonistyczne – Polish Postscript* (Issue 2), (pp. 47-58) [in Polish].

Pasterska, J. (2019). Modele polskiej prozy «unijnej». Próba klasyfikacji [Models of Polish «Union» prose. Classification attempt]. In *Tematy i Konteksty – Themes and Contexts* (Issue 9), (pp.70–92) [in Polish].

Pawluśkiewicz, J. (2006). Pani na domkach [The lady on the cabins]. Cracow [in Polish].

Winnicka, E. (2014). Angole [Angole]. Wołowiec [in Polish].